

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију:

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 21. децембра 2016. године донело је одлуку да се образује комисија за оцену докторског рада који је Милица Ђуричић предала под насловом: *Критички приступ садржају уџбеника за шпански као страни језик у Србији са аспекта рода.*

2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за који је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан запослен:

1. проф. др Јелена Филиповић, редовна професорка; Шпански језик, Универзитет у Београду, Филолошки факултет (од 30. 12. 2010.), менторка;
2. проф. др Ана Кузмановић Јовановић, ванредна професорка; Шпански језик, Универзитет у Београду, Филолошки факултет (од 14. 06. 2016.), чланица комисије;
3. доц. др Сања Маричић Месаровић, доценткиња; Романистика, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет (од 05. 05. 2016.), чланица комисије.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТКИЊИ

-
1. Име, име једног родитеља, презиме:
Милица, Миладин, Ђуричић
 2. Датум рођења, општина, република:
23.10.1988. Београд
 3. Датум одбране, место и назив мастер рада:
14.09.2012. Филолошки факултет у Београду, *Неговање словачко-српског билингвизма у Старој Пазови: Услови у образовном систему и ставови словачке етнолингвистичке мањине.*
 4. Научна област из које је стечено академско звање мастер:
социolingвистика

Биографија и библиографија кандидаткиње

Милица (Миладин) Ђуричић рођена је 23. октобра 1988. године у Београду. Године 2007. завршила је Филолошку гимназију у Београду (смер за енглески језик). Дипломирала је на Катедри за иберијске студије на Филолошком факултету у Београду 2011. године са просечном оценом 9, 59. Мастер студије на Филолошком факултету Универзитета у Београду завршила је 2012. године са просеком 10. Дана 14. септембра 2012. године одбранила је мастер рад из области социolingвистике са темом: *Неговање словачко-српског билингвизма у Старој Пазови: Услови у образовном систему и ставови словачке етнолингвистичке мањине*. Током основних и мастер студија била је стипендисткиња Министарства просвете, као и Министарства омладине и спорта и Фонда за младе таленте Републике Србије- 1000 најбољих студената Србије. Од 2013. године стипендисткиња је Министарства просвете, науке и технолошког развоја и учествује на пројекту *Књиженство – теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године*. Године 2012. уписала је докторске студије на Филолошком факултету у Београду. Од 2012. до 2015. године била је ангажована као сарадница у настави на Катедри за иберијске студије Филолошког факултета у Београду. Била је ангажована за извођење наставе шпанског као главног језика на другој години студија и шпанског као изборног језика на првој и другој години студија. Учествовала је на бројним семинарима за професоре и професорке шпанског као страног језика у Србији и Шпанији. Своје радове презентовала је на неколико научних конференција и скупова у земљи. До овог тренутка објавила је осамнаест радова у домаћим и страним научним часописима и зборницима самостално и у коауторству. Њене области интересовања обухватају социolingвистику, родне студије и примењену лингвистику. Говори шпански, енглески и руски језик.

Објављени научни радови:

1. Ђуричић, М. (2013). Uloga roditelja i školskog sistema u održanju manjinskog jezika, sa posebnim osvrtom na područje Vojvodine. *Pedagogija* 68.4, 545-553.
2. Ђуричић, М. и И. Георгијев. (2013). Еманципација жена на Балкану у 19. и 20. веку: контрастивна анализа улога Српкиња и Сефарткиња у модернизацијским процесима. *Књиженство* 3. <http://www.knjizenstvo.rs/magazine.php?text=96>
3. Ђуричић, М. и I. Georgijev. (2013). Interkulturalna kompetencija u nastavi španskog kao izbornog jezika: elementi hispanске kulture u udžbenicima *Prisma* od nivoa A1 do B1. *Komunikacija i kultura online*, Godina IV/ Br. 4, 65-78. <http://www.komunikacijaiikultura.org/KK4/KK4DjuricicGeorgijev.pdf>
4. Ђуричић, М. (2013). Анализа грешака код одређивања рода именица у шпанском језику код одраслих ученика чији је матерњи језик српски. *Липар* 14. 52, 145- 160.
5. Ђуричић, М. (2014). Неговање словачко-српског билингвизма у Старој Пазови: услови у образовном систему и ставови припадника словачке националне заједнице. Зборник са V скупа младих филолога Србије одржаног 30. марта 2013. године, Крагујевац: ФИЛУМ, 421-430.
6. Ђуричић, М. (2014). Граматичке грешке у писаној продукцији шпанског језика. *Иновације у настави*, XXVII, 2014/2, 131-143.
7. Ђуричић, М. (2014). Утицај вршњачких група на одржање мањинског језика код деце припадника етнолингвистичких мањина. *Норма*, XIX, 2014/1, 67-80.

8. Đuričić, M. (2014). Uloga domena religije u procesu očuvanja manjinskog jezika: primer sefardske zajednice u Beogradu. *Religija i tolerancija*, vol. 12, br. 22, 361-373.
9. Ђуричић, М. (2014). Контрастивна анализа простог футура у шпанском и футура I у српском језику. *Речи*, вол. VI, бр. 7, 68-79.
10. Ђуричић, М. (2014). Улога предшколских установа у одржању мањинског језика у двојезичним срединама. *Педагошка стварност*. Година LX, бр. 4, 716-722.
11. Ђуричић, М. и Ј. Јосиповић. (2015). *Српкиња* из 1913. године као извор за истраживање историје женске књижевности на српском језику. У: Б. Дојчиновић и др. (ур.): *Књиженство. Теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године*. (стр. 407-422). Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду.
12. Kuzmanović Jovanović, A. & M. Đuričić (2015). Políticas lingüísticas sensibles al género y la deconstrucción de estereotipos de género en los manuales de ELE. *Verba Hispanica XXIII*, 107-125.
13. Ђуричић, М. и И. Георгијев. (2015). Преглед истраживања из контрастивне анализе шпанског и српског језика. *Липар*, 16, 58, 209-218.
14. Ђуричић, М. (2014). Анализа грешака у настави шпанског као страног језика: употреба предлога *a*, *de* и *en* у писаним радовима матерњих говорника српског језика. Зборник са VI скупа младих филолога Србије одржаног 22. марта 2014. године, Крагујевац: ФИЛУМ, 445-455.
15. Đuričić, M. & I. Georgijev. (2016). Propuestas metodológicas para la enseñanza de los tabús y los eufemismos en el aula de español como lengua extranjera. *HISP SERB 2014: Zbornik radova sa Prvog nacionalnog skupa hispanista održanog 28. i 29. novembra 2014. godine*. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 273-283.
16. Ђуричић, М. (2016). Књижевни текстови у настави шпанског језика као страног: уџбеник *Prisma* од језичког нивоа А1 до Б1. *Иновације у настави*, XXIX, 108-117.
17. Kuzmanović Jovanović, A. & M. Đuričić (2016). ¿Manuales sexistas, aula sexista? El papel de docentes en la promoción de la igualdad de géneros en el aula de ELE. *Colindancias* 7, 209-224.
18. Đuričić, M. (u štampi). The Language of Instruction Issue in Preschools in Bilingual Settings: the Example of the Slovak Ethnolinguistic Minority in Stara Pazova. In: The collective monograph *Minority Languages in Education and Language Learning: Challenges and New Perspectives*. University of Belgrade: Faculty of Philology.

III. НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Критички приступ садржају уџбеника за шпански као страни језик у Србији са аспекта рода

IV. ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Милице Ђуричић има 272 нумерисане стране и садржи 247 страна основног текста и 25 страна прилога.

На самом почетку овог докторског рада, који је подељен на три дела, дат је увод (стр. 1-9) у ком су изнети предмет и општи циљеви ове докторске дисертације и у ком је представљена структура рада, чиме је олакшано читање ове обимне дисертације. Први део рада (стр. 10-105) посвећен је теоријско-методолошком оквиру и у њему су детаљно објашњени кључни термини и теоријски постулати на којима почива ова докторска дисертација, међу које убрајамо дефинисање следећих појмова: пол и род, језичке и родне идеологије, родни идентитет и родне улоге, родни стереотипи, сексизам у језику, родно сензитиван језик, скривени курикулум итд. У овом делу рада ауторка се бавила и улогом коју школа има у преношењу идеологија, пре свега родних и језичких, да би се у наставку фокусира на улогу уџбеника у том процесу. Поред тога, на самом крају првог дела рада, представљен је методолошки оквир који обухвата квалитативна истраживања у области педагогије и лингвистике, укључујући и критичку анализу дискурса. Дакле, приказани су основни постулати на којима почива овај рад, а то су идеје критичке примењене лингвистике и критичке педагогије, као и критичке анализе дискурса. У овом делу рада ауторка је изнела и коментарисала резултате претходних истраживања у вези са сексизмом у уџбеничкој литератури како у Шпанији тако и у Србији. Осим тога, објаснила је потребу за испитивањем родних стереотипа како у шпанском тако и у домаћем контексту.

У другом делу рада (стр. 106-155) приказана је родна анализа четрнаест уџбеника за шпански као страни језик који се користе у основним и средњим школама у нашој земљи. Реч је о уџбеницима који су одобрени за употребу од стране Министарства просвете. На самом крају другог дела рада налази се закључак (стр. 154, 155) до кога је ауторка дошла након истраживања представљеног у овом делу рада.

Трећи, а уједно и најзначајнији део ове дисертације (стр. 156-241) пружа приказ истраживања ставова наставног кадра према питању родних стереотипа у наставним материјалима за шпански као Ј2. Истраживање је вршено уз помоћ упитника који је електронским путем прослеђен наставницима и наставницама шпанског као Ј2 који су радили или још увек раде у основним и средњим школама у Србији. Њих укупно 35 учествовало је у испитивању и одговорило је на 19 питања из упитника. Питања су била већином отвореног типа. На самом почетку трећег дела рада ауторка дефинише наставни кадар као делатну заједницу и објашњава коју улогу наставници и наставнице могу имати у преношењу родних и језичких идеологија, а самим тим у процесу разбијања или даљег преношења родних стереотипа. На крају трећег дела рада налази се закључак (стр. 238-241) у ком ауторка сумира резултате истраживања спроведеног уз помоћ упитника и истиче да је неопходно радити на разбијању родних стереотипа код свих учесника и учесница у образовном систему, што укључује и наставни кадар.

Последње поглавље дисертације (*Закључна разматрања*, стр. 242-247) обједињује закључке другог и трећег дела рада. Поред тога, ауторка се осврће на значај вршења родних истраживања у области образовања и даје потенцијалне смернице за нека будућа истраживања на ову тему.

На самом крају рада налази се листа коришћених референци, која обухвата примарне и секундарне изворе. Као примарни извор наведен је уџбенички корпус од укупно 14 уџбеника за шпански као страни језик који су одобрени од стране Министарства просвете и који се користе за извођење наставе шпанског као Ј2 у основним и средњим школама у Србији, док међу секундарне изворе спада 117 библиографских јединица. Иза списка коришћених извора налази се примерак упитника (стр. 263) који је коришћен за потребе истраживања ставова наставника и наставница шпанског језика према родним стереотипима у настави, чији су резултати презентовани у трећем делу ове докторске дисертације. Дисертација садржи и кратку биографију ауторке (стр. 268). Рад садржи и Прилоге (стр. 269–272), *Изјаву о ауторству*, *Изјаву о истовестности штампане и електронске верзије докторског рада* и *Изјаву о коришћењу*.

Сва поглавља су систематично рашчлањена на велики број потпоглавља, чиме је структура рада додатно учвршћена, а читање овог рада олакшано.

V. ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ауторка истиче да настава страног језика може бити погодно место за преиспитивање како циљне тако и сопствене културе, што се директно односи и на наставу шпанског као Ј2. Ауторка заступа став да на часовима страног језика може доћи до преиспитивања вредности како циљне тако и матичне културе, а самим тим и преиспитивања језичких и родних идеологија шпанског као страног и српског као матерњег језика. Ауторка полази од хипотезе да наставни материјал може бити једно од средстава за преношење, репродуковање и/или модификацију родних и језичких идеологија, а на развој идентитета ђака може утицати и наставни кадар који у наставу улази са већ формираним ставовима, вредностима и идеологијама. Начин позиционирања родова у наставном материјалу може имати утицаја на развој родног идентитета, усвајање или промену родних идеологија, посебно код млађих ученика и ученица, тј. код деце и адолесцената. Но, ауторка наглашава да се родни идентитет развија под утицајем бројних фактора и да су школа и уџбеници само један од њих, те је тешко одредити у којој мери један дидактички материјал, наставник или наставница утиче на развој родног идентитета код појединца, што није ни био циљ ове докторске дисертације.

Испитивање родних стереотипа у настави шпанског као страног језика захтевало је спровођење два квалитативна истраживања. Прво, било је неопходно да се анализира уџбенички корпус из родне перспективе, а да се, након идентификације родно стереотипног и родно осетљивог садржаја уџбеника, испита шта о тој теми мисли наставни кадар који дате наставне материјале користи у учионици. Претходно било је потребно теоријски разјаснити кључне појмове у раду и објаснити мотивацију за спровођење ових истраживања.

У првом делу рада кандидаткиња наводи основне постулате на којима почива њена докторска дисертација и позива се на идеје критичке примењене лингвистике, а то је да би наставу страног језика требало повезати са екстралингвистичким факторима, међу којима је, свакако, и родна припадност ђака. У овом делу представљени су основни концепти на којима је утемељен рад, а то су: појмови пол и род, родни идентитет и родне

улоге, језичке и родне идеологије, сексизам у шпанском и српском језику, родно осетљив језик и родни стереотипи. На самом почетку дат је кратак преглед развоја феминизма, а затим је укратко приказан и историјски развој феминистичких истраживања у лингвистици. Затим су уследила поглавља везана за критичку педагогију и критичку примењену лингвистику на чијим постулатима се базира ова докторска дисертација. Ауторка разматра улогу коју школа може имати у преношењу и/или промени доминантних друштвених идеологија и образаца понашања који су условљени културом. Том приликом објашњава и један од кључних термина у овом раду, а то је скривени/имплицитни курикулум, који се може дефинисати на више начина. Но, за потребе овог рада посебно је значајно одређење скривеног курикулума као скупа очекивања наставног кадра од својих ученика и ученица на основу њихове родне припадности. Засебно поглавље посвећено је родно осетљивим језичким политикама и активностима које се могу спроводити од нижих ка вишим инстанцама, тј. „одоздо на горе“, те кандидаткиња наставнике и наставнице шпанског као Ј2 посматра као делатну заједницу. У овом поглављу кандидаткиња подробније објашњава улогу коју наставни кадар може имати у подизању свести код својих ђака, што укључује и спремност на преиспитивање сопствених ставова и вредности, а самим тим и спремност на промену сопствене праксе, што је уједно и једна од централних идеја критичке педагогије. У овом делу рада кандидаткиња пружа и преглед истраживања родних стереотипа у наставним материјалима за шпански као страни језик у Шпанији, а наводи и резултате истраживања сексизма у уџбеничкој литератури за све школске предмете која су до сада вршена у Србији. У поглављима *Критичка анализа дискурса* и *Критичка анализа слика и илустрација* теоријски је представљен методолошки оквир рада.

У другом делу рада ауторка анализира четрнаест уџбеника за шпански као страни језик у Србији, међу којима је једанаест оних који су намењени за употребу у основној школи, а три за извођење наставе у средњим школама у раду са адолесцентима. Од четрнаест уџбеника њих осам представљају издања *Завода за уџбенике и наставна средства* из Београда, а шест су издања *Единумена*, шпанске издавачке куће са дугом традицијом у објављивању дидактичких материјала за шпански као страни језик за глобално тржиште. Кандидаткиња је у посебном поглављу одабир корпуса објаснила незавидним положајем у ком се налази шпански језик у образовном систему Србије истичући да жеља за његовим изучавањем постоји, али се он као страни језик нуди у малом броју основних и средњих школа, те је Министарство просвете за потребе извођења наставе одобрило свега четрнаест уџбеника. Анализом су били обухваћени и језички и нејезички елементи уџбеника, односно поред језика, кандидаткиња је испитивала и садржај слика и илустрација које се јављају у наставним материјалима. Ауторка је испитивала: да ли се мушки род користи као генерички у текстовима и инструкцијама за граматичка и лексичка вежбања, затим улоге, занимања и активности у којима су приказани мушкарци и жене; који се модел породице приказује; присуство мушких наспрам женских ликова како у текстовима тако и на сликама и илустрацијама; приказ познатих историјских личности, као и представљање познатих личности данашњице са циљем да увиди који се значај придаје женама у тој области, пошто се, како су нека претходна испитивања показала, у одељцима о култури, науци и политици већа пажња придаје мушкарцима, што је, такође, један од честих родних стереотипа у уџбеничкој литератури. Поткрепљујући примерима из корпуса, ауторка потврђује хипотезу да у свим анализираним уџбеницима могу идентификовати елементи који указују на неједнак

третман родова у друштву. Коришћење квалитативне анализе омогућило је не да се утврди учесталост јављања неких образаца у представљању родова, што и није био циљ рада, већ опис, тумачење и објашњење образаца који се јављају. Кандидаткиња присуство родних стереотипа објашњава скривеним курикулумом и патријархалним културним моделима који се могу запазити како у шпанској тако и у српској култури, а међу анализираним уџбеницима има оних чији су аутори и ауторке пореклом из Шпаније, као и оних који су матерњи говорници српског језика. Међутим, упркос постојању родних стереотипа, ауторка наводи и примере позитивне праксе, тј. показује и добре стране уџбеника када је питању његова родна осетљивост. Резултати истраживања указују да је један од главних проблема употреба мушког као свеобухватног рода, посебно приликом давања упутстава ђацима за израду задатака, премда се у појединим уџбеницима може идентификовати тенденција да се избегне употреба мушког као генеричког рода приликом обраћања ученицама и ученицима, но и тада се уочавају одређене недоследности, јер има одступања од те праксе. Затим, ауторка наводи примере у којима се јавља облик придева само за мушки род или приликом усвајања вокабулара у вези са професијама облик именице у мушком или женском роду зависно од тога да ли се одређено занимање традиционално везује за мушкарце или жене. Поред тога, и мушкарци и жене у појединим сегментима приказани су у традиционалним оквирима, тј. бавећи се занимањима која се сматрају типично „женским“, односно „мушким“. Када је реч о познатим личностима, мушкарцима је посвећена много већа пажња у односу на жене, посебно када се ради о историјским личностима. Упркос одређеном броју стереотипа, ауторка закључује да анализирани уџбеници не би требало класификовати као сексистичке, већ би се могла урадити њихова ревизија. Она закључује да су за ублажавање и/или отклањање родних стереотипа који се јављају у дидактичким материјалима задужени и наставници и наставнице, те након идентификације позитивних и негативних страна уџбеника, ауторка спроводи истраживање у ком испитује како се наставници и наставнице односе према теми сексизма и добија различите, чак у неким случајевима и опречне одговоре испитаника и испитаница. Док неки наставници и наставнице настоје да отклоне недостатке уџбеника у вези са родним стереотипима и улажу напоре да својим ђацима пруже подједнак третман, неки испитаници и испитанице истичу да постоје други елементи у настави који завређују више пажње, на пример правилно усвајање вокабулара и граматике, заборављајући при томе чињеницу да школа нема само улогу преношења знања, већ има васпитну улогу.

У истраживању учествовало је 35 испитаника и испитаница. Њима је електронским путем прослеђен упитник од 19 питања, од којих је 16 отвореног типа, а само 3 затвореног. Кандидаткиња се определила за овакав тип питања како би пружила слободу наставном кадру да искаже своје мишљење не желећи при томе да им сугерише одговоре. Ауторка истиче да наставнице и наставници представљају важан делатни чинилац у преношењу, репродуковању и/или модификацији родних и језичких идеологија и да у наставу улазе са већ утемељеним ставовима, које свесно или несвесно уносе у процес наставе, што је једна од главних хипотеза рада, која је потврђена истраживањем презентованим у трећем делу ове докторске дисертације. Циљ истраживања био је да се спозна на који начин предавачи и предавачице шпанског језика евалуирају уџбенике из родне перспективе, да ли су задовољни њиховим садржајем када је у питању родна осетљивост, да ли примећују неке видове сексизма и начин на који их третирају. Затим, испитивано је имају ли предлоге за ревизију уџбеника из родне перспективе и да ли им је приликом одабира додатних материјала од важности родна осетљивост или неким другим

аспектима дају предност. Осим тога, ауторка је желела да испита постоје ли семинари и конференције на којима су могли да сазнају нешто више о овој теми и да ли су током свог школовања имали прилику да се упознају са основним теоријских поставкама у вези са родним идеологијама и родно осетљивим језиком. Такође, кандидаткиња је анализирао да ли је испитаницима и испитаницима познат термин „скривени курикулум“ и начин на који га они дефинишу. Након квалитативне анализе добијених одговора, ауторка је дошла до закључка да наставни кадар заузима различите ставове према питању рода у настави зависно од претходно стеченог знања, сопствених вредности и идеологија, те је потврђена још једна од хипотеза рада. У истраживање кандидаткиња је кренула и са претпоставком да ће неко ко се бави језиком бити свеснији односа језика и друштва, као и језика и рода, а самим тим и моћи коју језик има у преношењу идеологија, између осталог, и родних, те у репродуковању друштвених неједнакости. Но, након анализе утврђено је да немају сви наставници и наставнице развијену критичку свест о том питању и да је њихове ставове у неким случајевима тешко пољуљати због дубоко укоревених патријархалних модела за шта је, свакако, одговорно и њихово школовање, јер је било засновано на традиционалном моделу у ком су одређене патријархалне идеологије биле прихватане као природне и дате, а не као склоне промени, јер у себи крију неједнак третман родова.

Ауторка, стога, указује на неопходност подизања свести код наставног кадра у вези са питањем родно осетљивог језика и промовисања идеја о родној равноправности у образовању, јер они, поред породице, медија, имају велики утицај на формирање родних идентитета код деце и адолесцената. Наставнице и наставници шпанског језика у овој докторској дисертацији посматрају се као делатна заједница са претпоставком да она као таква својим деловањем може утицати на промену родне идеологије и на преиспитивање ставова у вези са употребом родно осетљивог језика када је шпански језик у питању, али у контакту са страним језиком и културом може навести ученике и ученице на преиспитивање сопствене културе и језика, односно вредности које у њима владају.

VI. СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Kuzmanović Jovanović, A. & M. Đuričić (2015). Políticas lingüísticas sensibles al género y la deconstrucción de estereotipos de género en los manuales de ELE. *Verba Hispanica XXIII*: 107-125.
2. Ђуричић, М. (2015). Родни стереотипи у уџбеницима за шпански као страни језик за адолесценте и младе у образовном систему Србије. Трећи међународни интердисциплинарни скуп младих научника друштвених и хуманистичких наука „Контексти“ одржан 1. децембра 2015. године на Филозофском факултету у Новом Саду. (усмено саопштење)
3. Kuzmanović Jovanović, A. & M. Đuričić (2016). ¿Manuales sexistas, aula sexista? El papel de docentes en la promoción de la igualdad de géneros en el aula de ELE. *Colindancias* 7: 209-224.

VII. ZAKЉUČCI OДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Значај овог истраживања огледа се у систематичној анализи како уџбеничког корпуса, тако и мишљења наставног кадра према једној изузетно осетљивој теми у целом српском друштву, које се сматра традиционално патријархалним. Овакво истраживање родних стереотипа у учионици шпанског као страног језика једно је од ретких студија из ове области и то не само на српском језичком простору, већ и шире. Већина претходних истраживања фокусирали су се на анализу садржаја уџбеника, а да при томе нису у разматрање узела оно шта се дешава у учионици, што подразумева рад наставног кадра са тим наставним материјалима, као и одговор ђака на дате текстове, отуда ауторка позива истраживаче и истраживачице да се у будућности баве овом проблематиком да би се стекао увид у то како наставни кадар третира сексизам у настави и на који начин ради са текстовима који садрже дискриминаторне поруке, као и то на који начин приступа дидактичким материјалима који приказују прогресивније ставове у вези са родом, тј. оне у којима се жене и мушкарци не приказују у традиционалним оквирима и улогама које се стереотипно везују за један, односно други род. Кандидаткиња позива истраживаче и истраживачице да се баве дискурсом учионице са аспекта рода за све школске предмете, а не само за шпански језик или неки други страни језик. Обједињени резултати оваквих истраживања могли би довести до закључка који се проблеми у вези са родном дискриминацијом јављају у учионици, не само у уџбеничкој литератури, већ и у међусобној интеракцији на релацији ученик/ученица-наставник/наставница, као и међу самим ђацима, јер, како ауторка ове докторске дисертације истиче, и дискурс наставног кадра представља један од потенцијалних извора родних неједнакости у учионици, а не само дидактички материјали. Резултати оваквих истраживања могли би бити корисни првенствено наставном кадру који би требало да се на адекватан начин избори са евентуалним стереотипима о роду у уџбеничкој литератури коју користи и да својим праксама допринесе развоју толеранције у учионици, прихватају различитости и подједнаког вредновања оба рода. Поред тога, може послужити издавачким кућама да сагледају недостатке својих издања и да их у будућности отклоне како би уџбеничка литература нудила и мушком и женском роду информације о томе да заслужују једнак третман у 21. веку. Резултати оваквих истраживања могли би дати јаснију слику да ли се приликом акредитовања уџбеника од стране Министарства просвете посвећује довољна пажња родно осетљивом садржају наставних материјала.

Истраживање презентовно у другом делу рада потврдило је хипотезу од које је кандидаткиња пошла, а то је да ће се, упркос законским регулативама и евидентним променама у вези са третирањем мушкараца и жена у шпанском и српском друштву, у уџбеницима ипак јавити одређени родни стереотипи, јер се обе културе, и шпанска и српска, могу одредити као традиционално патријархалне. У њима се и дан-данас преносе одређене дискриминаторне поруке, јер се прихватају као здраворазумска истина, те поред резултата који су показали да одређени родни стереотипи бивају присутни и у уџбеницима објављеним у новије време, ауторка указује на потребу подизања свести код наставника и наставница у вези са значајем елиминисања родне дискриминације у образовању и друштву, што изискује увођење основних теоријских поставки у обавезно образовање будућих наставника и наставница у вези са односом језика и рода, родно осетљивим језиком и родно сензитивном приступу настави. Резултати истраживања приказани у

трећем делу ове докторске дисертације додатно учвршћују претпоставку да се кроз образовни систем преносе родни стереотипи и да наставни кадар игра изузетно значајну улогу у процесу преношења идеологија и да својим деловањем може утицати позитивно на отклањање родних стереотипа, али може и делати у правцу њиховог даљег трансгенерацијског преноса, што се може директно одразити на појединца када је у питању његов или њен будући одабир каријере, улоге у породици и у друштву итд. Употребом родно осетљивог језика у учионици наставни кадар би могао да нагна своје ђаке да преиспитају сопствене језичке праксе како у циљном тако и матерњем језику. Но, резултати истраживања указали су да некада и сами предавачи и предавачице показују неспремност за преиспитивање сопствених језичких и родних идеологија. Ауторка поздравља напоре појединаца, али закључује да одређен број испитаника и испитаница нема развијену свест о значају промовисања родне равноправности у учионици, те се ни од њихових ђака не може очекивати да развију критичку свест према том питању.

VIII. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња Милица Ђуричић је у свом докторском раду обрадила значајну, друштвено ангажовану тему која је била врло мало истраживана у области критичке примењене лингвистике у српској академској средини, па и шире. Резултати докторског рада на тему *Критички приступ садржају уџбеника за шпански као страни језик у Србији са аспекта рода* готово потврђују основну хипотезу од које је ауторка пошла у овом емпиријском истраживању, а то је да се питању родне равноправности не придаје довољан значај у образовним оквирима у Србији, што као за последицу може имати даљи трансгенерацијски пренос родних стереотипа. Управо због тога ауторка предлаже спровођење већег броја истраживања у вези са родом у домену образовања, као и подизање свести наставног кадра у вези са поменутом проблематиком. Оно што у овој тези представља новину јесте истраживање презентовано у трећем делу рада у ком је ауторка навела и коментарисала мишљења наставног кадра према родним стереотипима у настави шпанског као Ј2. Досадашња истраживања бавила су се само родном анализом уџбеничке литературе заборављајући при томе улогу који наставници и наставнице могу имати у перпетуирању и/или модификацији родних и језичких идеологија који доминирају у патријархалним друштвима као што су српско и шпанско. Кандидаткиња је веома зрело, детаљно и систематично приступила анализи сложене материје, показујући изванредне способности формулисања стечених сазнања и формирања јасних, научно заснованих закључака и ставова.

IX. ПРЕДЛОГ

Комисија препознаје вредност истрајног, савесног и темељног рада кандидаткиње Милице Ђуричић и предлаже Већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рукопис под насловом *Критички приступ садржају уџбеника за шпански као страни језик*

у Србији са аспекта рода прихвати као докторски рад који испуњава услове предвиђене законом, а да кандидаткињу Милицу Ђуричић позове на усмену одбрану.

У Београду, 13. фебруар 2017. године

КОМИСИЈА:

Проф. др Јелена Филиповић, редовна професорка
Универзитет у Београду, Филолошки факултет

Проф. др Ана Кузмановић Јовановић, ванредна професорка
Универзитет у Београду, Филолошки факултет

Доц. др Сања Маричић Месаровић, доценткиња,
Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет